

ШЫҢ

1923 чылда
Улашмактанган

1963 ч.
июль
25
ЧЕТВЕРТ
№ 175 (5579)

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртөө 2 көп,

Малчыннарнын амыдырал хандырылгазын экижидер

Серийн, делегем тайгаларың шымтыг, хоуауу оларларын чөп ажы-
лап, нитиниң малын аяда эки дегидип сөмүртүр чорук — ол дээрге мал-
дың хур кыш ажарын, эңне хөй чаш толду бээрин хандырал, оон-биле
кады күрүнге эт, сүт, дүк садарың талазы-биле алыгын хузаага-
ларни чедириниң күсүдеринге улуг илгитин бээр дээрин республиканың
малчыларни ажи бижир. Олар ам колхозтарнык болгаш совхозтарнык
чайлагаларда малдың баш бүрүзүне онаштыр болдунар-ла хөй не-
медде дегини алыр дээр, оң олар участоктарын хүн бүрү кызыкма-
кай-биле таарыштыр турарлар.

Шах мындыг харымсалгалыг участоктарда өг-бүлелери-биле кады дүн-
хүн чок ажылдап чоруур кижилерниң амыдыралының дугайында кичээл-
гейни күштелдирери негеттинип турар. Бо чугула ажил Чөөн-Хемчик
районда багай эвес организастаттыгын. Малчыларның хандырылгазын
экижидер дугайында СЭКП обкомунуң V пленумунуң шийткери күө-
сетпешке, районнуң садгь организасталары чайлагаларже автолавкаларын
доктамаал чорудуп турар.

Чижээ, районнуң автолавака садгьжызы эш Радгитин Шени-Бажының
серийн чайлагаларында «Боальшев» колхозтуң малчыларын аш-чөм бол-
гаш чугула херегелдең өске-даа бараанары-биле үзүктел чок хандыралын
чедип алган. Бараанарын боду шутт садгьлаары-биле чегелештир, аал-
болук лайы-биле тургускулал алган ларктарыны чонуч чагаан бараан-
ларын ол база чедирип турар.

«Чыраа-Бажы», «Сүт-Хая» совхозтарда рабкооптар Чыргак, Дагир-
Шени баштарында, Манчуректе, Кожээде, Кожесте болгаш өске-даа чай-
лагаларда малчынарже дерги салгыларын, автолавкаларын чорудуп турар
болгаш хөй-нитиниң шугуу-биле ларктарын база тургускулаан.

Малчыларның хандырылгазын Барыш-Хемчикте «Кара-Хая» кол-
хозтуң баштаар чери (даргазы эш Куулар Дамдың) болгаш мыла көдээ
Советтин күсүкөмө (даргазы эш Очур-оол) база доктамаал кичээлгейни
салып турар. Ол колхозтуң чайлагаларың далаң, соктаан тараа, круп-
лар шыкша аш-чөм продуктуларын садгьжылар эштер К. Кызыл-оол,
К. Күдөр-оол олар боттары чедирип, малчыларның чагыткан содун, сет-
күлдерин чедирип турар почталыонарын дамчытыр дерги салып үр-
гүлүк организастап турарлар.

«Тилделге» совхозтуң малчыларның хандырылгазынче мында раб-
кооптуң баштаар чери (даргазы эш Монгуш-оол) база доктамаал кичээл-
гейни салып турар. Рабкооптуң автолавкалары малчыларның тургалары-
чыне график эзуугар чоруп турар. Оон аңгыда, Шомбалгы, Ондум, Ак-
Хем чайлагаларында болук аалдар аайы-биле дөрт кезек черде садгьжызы
чок ларктарын база тургускулаан. Ол шыкша Таңды районнуң өске-даа
совхозтарында болгаш колхозтарында малчыларның хандырылгазынче
районнуң партия, совет болгаш садгь организасталары боттарының кичээл-
гейин угандырып турар.

Оң-биле чегелештир чамдык ажал-агый болгаш садгь организасталары
ларның удурткучулар тайгаларда чурттан турар малчыларның ханды-
рылгазын дугайында тодаргай сагыш салышкынын ам-даа илеретпейн
турарлар. Тес-Хем районнуң баштаар чери (даргазы эш Э. Монгуш)
«Ак-Эрик» болгаш «Чодура» колхозтарнык дык хөй малчыларын чур-
тан турар Калдак арттының кырында чайлагаларже автолавкаларын
сөөлү хүнерге чедир-ле чорутпайн келген. «Тес-Хем» совхозтуң Устүү-
Шынаа салбырының малын Кара-Холде чайлагаларында турар 40 ажал мал-
чы өгөргөрин аш-чөм, улутур бараанары-биле хандыралын организаста-
таан. Оң уламдында ук чайлагаларда малчылар боттарының херегелээр
бараанарын садгь алыр-биле Самагалдайже, Шурмакче болгаш Таңды
районнуң Төвү-Бай-Хая суурже-даа хоңдур-дундур чоруур ужури
таваржып турарлар.

«Улуг-Хая» совхозтуң он-он муң баш малдарын Демир-Суг, Ыргайты
баштарында, Чиндирээш, Хам-Дыг чайлагаларже оларадан үндүргүзүп
турда-ла, ол ырак тайгаларда малчыларын хандыралын Улуг-Хем район-
нуң баштаар чери (даргазы эш Ангырбан) сөөлү уеде чедир-ле барык
уттуп келген. Мында дык хөй малчынар чугула херегелдең бараанары-
нын Кызыл, Шагаан-Арыг хоорайлардан сураглан чоруп турарлар.

Барыш-Хемчик районнуң партия, совет организасталарының удурткучу-
ларын малчыларын хандыралы-биле агиткультуригады аяда ийи улаа
организастаар дугайында эки шийтирчип хулаан алган. Ол бригадалык
составына лектор, эмчи, садгьжы кижилер чоруур ужураг турган. Ын-
дык болза-даа, ук шийтирчип күсүдерин организастаар хузаагагалар пар-
комунуң идеология кидизиниң эргелекчи эш Куулар, райкүсүкөмүң
даргазының ораалакчы эш Бондаренко олар машина чок деп кылдык-
дык малчыларга садгь хандырылгазын, эмнеде дузаламчызын органи-
заастаар болгаш өске-даа хемчеглерин херек кырынга боттандырбайн тур-
рлар.

Ам нитиниң малың чайлагаларының түтүк үези. Эт болгаш
сүт бүдүрерин көүдөлдөргө тайгаларың чагай оларларын болдунар-
ла улуг хемчээлдэ-биле ажилдары дээр демисекин турар кижилерин
хамтык мурунда аш-чөм болгаш өске-даа чугула херегелдең бар-
раанары-биле хандырып экижидери эргежок чугула.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң чоокта чак болуп эртен IV сессиязы
чонуч амдырал хандырылгазын улам ийи экижидер дугайында айтыр-
гыны чуулаашкаш, өске бүгү хемчеглер-биле чегелештир малчыларга са-
дыгжызы чок 30 ларктарын, аш-биле сөөртүр 9 терге садгьын, 9 ларктарын
15 автолавкаларын бо чылды немей организастаарын республиканың садгь
организасталарына дааскан. Сессияның доктаалын күсүдөн, бо хемчег-
лерин амдыралга боттандырар организастарын, колхоз, совхоз төптөр-
инден ырак тайгаларда малчыларга чугула херегелдең бараанарын
чедириниң хемчеглерин эң дүрген алыр садгь амыдакчыларын эң ам-
гы уеде сонгарлаттыныс сорулгазы болур.

Районнарның партия, совет организасталары, деңсээр аайымың эрге-
ледери, колхозтарын, совхозтарын удурткучулары ыраккы оларларда
малчыларның дугайын утуп болбас ужураг. Чайлагалар содун, сет-
күлдерин чогуур үезинде чедиринче, мыла кижилер-биле бессаларын
чорудуп, оларга кино, концерттер организастарың, малчыларның
амдырал хандырылгазын экижидеринче олар үргүчү сагыш салыр ху-
лаалыг.

Республикада сизен белеткелениң чоруп турары

(1963 чылдын июль 20-ге чедир медээ-биле)

Белеткелениң сизен хуу-биле		
Бүдүн-ча р. Бо ажи	3,2	«Улуг-Хая» 3,1
Шенер ху	1,6	«Элегес» 2,9
Чуш Саг	0,8	«Бардык» 1,5
Өрениң эргелекчи түвү	1,9	«Шекээр» 0,5
Ла Мопу	1,9	«Тилделге» 0,4
Дрой д	0,9	«Сүт-Хая» 0,2
Мүкү	0,8	«Тээл» —
Мелиниң түвү	0,6	«Тыва» —
«Найрал»	1,0	«Межегей» —
«Кок-Тей»	—	«Кок-Тей» —
«Суплак»	—	«Суплак» —
«Өкөк»	—	«Өкөк» —
«Тес-Хем»	—	«Тес-Хем» —
«Дружуга стаяштызы	3,5	«Дружуга стаяштызы» —

РСДРП-ниң ийги съездизиниң 60 чыл болганынга

Июль 25-те хүндүсүңүң 2 шакта аыл. литература, тоугу эртем-шил-
чидел институтуңуң залыга РСДРП-ниң ийги съездизиниң 60 чыл-
болурунга тураскаткан конференция болур. Бүгү күзүннериң чалал тур.
Институтуңуң адреси: Кочетов кудумчузу, бажык № 12-а.

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш кызыл хооркомунуң
политиктиг чырыдышкын бажыны

Хоорай Совединиң депутаттарынга

Бо чылдын июль 26-да, хүндүсүңүң 3 шакта СЭКП хооркомунуң ху-
радалар залыга ажилды чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Соведи-
ниң сессиязы болурун хоорай Совединиң депутаттарынын хоорүкүкөм ына-
вадып тур.

Сессияга чуулаалар айтырыг: Кызыл хоорайда хөй-нитини бол-
тыштыр организасталарың ажилынын дугайы билеткелчи — хоорүкү-
комунуң даргазынын ораалакчы эш М. М. Попова).

Профвеледериниң катышкан VIII конференциязы

Республиканың профвеледериниң катышкан VIII конференциязы дүн-
кызылга болган. Конференцияга бүгү райондардан төлөөлөр —
улус ажал-агыйынын аязы бүрү адыралынын муракчылары, проф-
веле активчилери олурүшкан.

Профвеледер чөвүлелиниң ажалы-
ның дугайында өткөт илеткелди об-
лаштыр чөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Нурбу
кылган. Ревизия комиссиязы-
ның илеткелин оң даргазы эш В. С. Сат
кылган.

Конференция профвеледериниң
облаштыр чөвүлелиниң чак составын,
ревизия комиссиязын, а ол ышкан
СССР-ниң профвеледериниң XIII
съездизинге баар төлөөлөрүн сод-
таан.

Конференциянын төлөөлөрү өткөт-
түвүң дүргүзүңда об-
лаштыр чөвүлелиниң ажалы улуг иле-
келди биле чуулаашкаш, СЭКП
ТК-ның июль пленумунуң шийтир-
чип бир үн-биле хулаан алганнар.
Ажылчы чоннарның коммунисттик
кижиликтеги, оларның күштерин
чеди чылдың онаалдарын күсүд-
ерге мобилизастаар талазы-биле
тодаргай саналдарын бергеннер.

«Ам-даа бугу хемчеглерни алыр бис»

Чыраа-Бажы. (Телефон-биле).
Амгы хүнерде мал чөмөрүнүн белеткелениң талазы-биле республикада
муракчы болуп турар ажал-агыйың — «Чыраа-Бажы» совхоз-
туң директору эш А. Аржаалай-биле
бистик тускы корреспондентивис те-
лефон дамчытыр беседа кылган.

Силерниң совхозуңдарга сизен
ажал алышкынын билдире сана
нуурган тур бис. Бо дугайында чу-
ну чуулаал болур силер. Анатолий
Мюнчаюв? — деп айтырыгта ол
мынчаар харыталаан:

— Ие, совхозтуң дирекциязы бол-
гаш партия, профвеледер организасталары
бо талазы-биле организастал
тыг хемчеглерни элденден бер-
ле күштелдирип чоруткан чүве. Амы-
даа шору чоруп тур. Мал чөмөрүн
белеткээр талазы-биле тодаргай
онаалдар сизен болгаш хөйжү
бригадаларга, фермалар ажылдакчы-
ларынга, бүгү малчыларга бердин-
ген.

Сизениң кестарери-биле бөлдүр-
ериниң аразын узамдыктырбайн турар
бис. Ылаңгы бугу кестарениң 939 га
чериниң сизениң 741 гектарын
болуп, сарааттап алдыныс. «Сараат
барда, мал тогу болур» джар бол-
гаш. Бистик шөлдеринге болгаш
шыктарымыста ам 70 ажал улуг,
бир сарааттар тургустунган, азы
бир недела иштиге 518 тонна сиз-
генни белеткел, чыл панымың 14
хуузу күсүдөн алыныс.

Мал чөмөрүнүң чылдын ажим уе-
ге четир куларын тургузар бис.
Ындыг арга бисте бүрү бар. Салос
салышкынын болгаш бууду-бүрү
чөмөрүн белеткериң харуда чо-
рудуп эгелээр бис. Бистик сизениң
лерияны оң ийи 1500 ногаан дол-
ларктарын аскаң. Ылаңгың мал
чөмөрүн белеткериң бораң хүнерде-
даа соксаваз.

Бригадалар, тус-тус сизенчилер
аразында социалтиг чарышты
организастап, масса-политиктиг бол-
гаш культура-массалыг ажилдарын
чорудуп турар бис. Чарыштың түн-
селги: 5—10 ховуктар санында үн-
дүрүп, муракчы бригадаларга бол-
гаш шалышкыларга мажтал-шайраң-
ды тыпсып турар бис.

Баштайгы тилкелди июльдуң 20-де
ундурдувус. Донгак Седениң баш-
таарында бригадаларың чарыш-
тың тилкелчи болган. Ол бригада
150 тонна сизениң 26 сараат кылдыр
тургускан.

Программа ажыр күүсеттинип турар Бирги чартык чылда РСФСР-нин улус ажил-агыйы

Россия Федерациязының ажилчы
чөмөрү, СЭКП-ниң XII съездизиниң
болгаш партия ТК-ның даргазы-
зында болулаан пленумузынын
шияттирлерин күүсетпешке, 1963
чылдың бирги чартынында улус ажил-
агыйының хөгжүмдөргө, улустуң
чагай байлааны болгаш культурулу
деңселин көдүреринге улам ыңайгы
чедириниң чедип алган.

РСФСР-ниң Топ Статистика Эрге-
лединиң дыңдадып турары болза,
бирги чартык чылда республиканың
улутпур продукция бүдүрериниң
болгаш мылыгының дык хөй чу-
гула хөвирлерин үндүрериниң чарты-
к чыл панын хууса бетинде
күүсеткен. Нити продукцияны бууду-
руп үндүрериниң планы 103 хуу
күүсеттинген. Бүгү совнархозтар
онаалдарыны амыр күүсеткен. Эр-
тен чылдың бирги чарты-биле дең-
сээр, бүдүрүлгенин хемчээли 8,5
хуу немей өскөн.

РСФСР-ниң улутпур күш-ажылды
бүдүрүпчүлүүн өстүрериниң, про-
дукцияны бот-үнезин чигидериниң
болгаш арыг орулганы алырының
чартык чыл панын ажыр күүсет-
кен.

Күш-ажылдың бүдүрүпчүлүү эр-
тен чыл-биле деңсээр 6 хуу ажыр
өскөн, продукцияны бот-үнези ба-
рык бир хуу чигизин.

Алай айларны дүргүзүңда
РСФСР-ниң улутпур машиналарын,
дерилгениң, приборларын, материал-

дарың 200 хире чак чугула хөвир-
лерин массалык-биле бүдүрүп кыл-
дыр шикээлди алган; Моделидериниң
50 амыр эргижирген хөвирлерин
бүдүрүп үндүрерин сокоткан. Бу-
дүрүлгелерде технологтуг дерилгениң
70 муң чыгам единицаларын чарт-
кан. Улус ажил-агыйыңа 800 муң
амыг чогаалыгалары болгаш чарт-
тыгалыг саналдарын непертерген.
Оларны амылгаар чорук чылда 500
миллион хире рубльдин камналгазын
бээр.

Республиканың химия улутпур
дүрген хөгжүп турар. Эртен чыл-
дык чогуур үези-биле деңсээр,
металлды хөйү бүдүргөн, нефть, газ,
хөмүр даш тывымы көвүздөн, элек-
троэнергияны, улуг электри машина-
ларын, металл нестир станоктарын,
дарган-пресс машиналарын, трактор-
ларын, комбайннарны болгаш өске-
даа көдээ ажил-агый техниказын бү-
дүрер өскөн.

Көдээ ажил-агый дугайында бо-
луте дыңнадып турары болза, час-
тык орайтап эгелээни-биле агаар-
быдустуң таарымча чок байдалдары
турзаан, республикага часкы та-
рылганы чедириниң дооскан, тара-
зының чагы ажалдазының болгаш
дундур ажал алышкынын талазы-
зы-биле амылгаар калбарган. Часын
тарылганың планы ажыр күүсет-
тинген.

Тараа культуларын тарылгазы
(кунуруу чока) беш миллион гектар-
тарга немей көвүздөн. Чигир сөйлө-
лө-биле

Изиг депкимче

Бистин күжүвүс — чангыс эпте

СЭКП Топ Комитетиниң ажим ча-
газын каттап-катып номчутууга, бис-
тин партиязыны оң чылдар күсү-
нүздөн бөрү ач чоруткан хемчеглери
карачаның шыныг, өзүлүк дегини
ни политика дээринге билигин ил-
жиге улам-на күштүү-биле берип
турар.

Сөөлүк оң чылдарда бистин чур-
тувустун экономиказы Европада
бирги, делегейде ийги черде кы-
дурду. Улутпур продукциязын бү-
дүрериниң талазы-биле АКШ-ты
чоокко үеде эртекш, Совет Эвилели
делегейте бирги черин элдөөн турар.
Совет кижилер чеде чылдың
онаалдарын чедириниң күүсет-
пилаан, коммунисттик күш-ажылга
чогадыкты, улам-на чак-чак эрга-
ларын болгаш куларывларын хөй-
биле илеретип турар. Бистин чур-
та улутпурни, казы ажал-агый-
нын, эртемни болгаш техниказын
дүрген темпиде өзүдөз — бистик

партиязының болгаш чазавыстың
дегидиң тайбын политиканынын
ажымы, ажилы чок, ийи дугайында
улуг сагыш салышкынын
боттанылганы болур.

Кыдат өштерин талазыдан ол чап-
гыс эпте үзөрине орадалгышкы-
нынары — социал депмисте,
тайбын болгаш национал хамаарыш-
кы чорук дөш делегейде калбарган
демиседе шаптыкты айымды та-
варыштырар турар.

Кыдаттың Коммунисттик партия-
зынын удурткучуларынын Совет
Эвилелиниң Коммунисттик партия-
зынга өске-даа чурттарыны комму-
нисттик болгаш ажалчы партиала-
рынга удуу буруудышкынын эге-
ниден төнүчүңге чедир шын эвес,
вугулдуг болдалар дээр билдинер.
Бүгү коммунисттер болгаш совет
улус СЭКП Топ Комитетиниң ажим
чагазын бүрүн дегидип турар.
Ф. КРУГОВОЙ.

БЫЖЫГ КҮЗЕЛ СОРУК

СЭКП Топ Комитетиниң июль Пле-
нумунуң төөгүлүг шийтирлеринге
сорул кирген Таңды районнуң мал-
чылар республиканың малчынар
Надымының киржикчилериниң
кыгырынын бедик көлдүрүшкүн-би-
ле танышпылаан, дунгүзүңден бер-
гүн, а даарта оң-даа эки ажилдар
илеретип турар. Эртен чылдың
баштайгы чартык-биле деңсээр
район сүт бүдүрерин 12,5 хуу көвү-
деткен, азы чартык чылда пандан
ажыр 114,6 тонна сүттү саткан.

Сүттү бүдүрериниң болгаш күрү-
неге ону садарынын талазы-биле
чарыштың бирги черин элдөөн «Тил-
делге» совхозга болгаш ээти бүдү-
рер, ону садар талазы-биле тилкелчи
болган «Элегес» совхозга райкүсү-
көмүң болгаш парткомун шийтир
Кызыл туугун тывыскалаан. Бо талазы-
биле муракчы малчынар, ферма
болгаш бригадалар хөй илерезен.

«Элегес» совхозтуң Мария Ханды
болдуна быжыгалаан инектериниң би-
рөөзиден-не 1229 килограмм, а дур-
жалга станицаның саанчымы Мария
Ильева 1311 килограмм сүттү
саткан. Мал семитиринге улутпур
кижилер база хөй илереп турар. Чи-
жээ, Оюн Мадыр-оолдун кадарганы
анык инектериниң баш бүрүзү хо-

нукта 750 грамм, а Оюн Эртинениң
молдургаларының бирөөзи-ле 863
грамм деңсери немеп турар.

Районнуң ажил-агыйлары мал-
чы чогуур өйүңде организастыг чыла-
латкан.

Бистин ажилымыста чамдык че-
динчилер-биле кады улуг тепте-
тер барың база айтар херек. Район
чартык чылда сүт садарының планын
күүсеткен болза-даа, эртен чылдың
ол үези-биле деңсээр, инек бүрү-
зүңден 48 кг сүт кудулаан. Сүт са-
дарының чартык чыл планын «Ком-
мунисттик херел» колхоз болгаш
«Межегей» совхоз, а эт садарын
«Суплак» совхоз күүсетпеш.

Ажыл-ишч эвес мындыг тепте-
тер-биле омон соңгар эптежин бол-
бас. Амгы кичээлгейни малчыг
чөм-сууру тургузарыңче, чагы мал
семитирелгени шын организастарың-
че угландырып чугула. Малчылар-
ның ортуңга партиялы-организастыг
болгаш масса-политиктиг ажилды
амгы негелдеңи деңселиң бедир-
дер, ажил-агый сорулгалары чедир-
иниң күсүдеринче угландыр-
ар ужураг.

К. ОЧУР-ООЛ,
Таңды парткомунуң секретариның
ораалакчысы.

зының болгаш тарымал тоорук-
тун тарылга шөлдерин калбарган,
ажылдагы бүгү хөвирлериниң кү-
курузаларын 19 миллион гектар хи-
ре черге тараан. Часын колхозтар
болгаш совхозтар 34,6 муң гектар
шөлге чак садарыны, чимис болгаш
виноград үнүштерин олурткан.

1962 чылдың июль 1-де турганы-
биле деңсээр, колхозтарда болгаш
совхозтарда мыйыстыг бода малдың
баш саны 1,9 миллионга, оң ишти-
нде сээр инектериниң — 1 миллионга,
хойларнык болгаш ашкүлдериниң баш
саны — 0,6 миллионга немей өскөн.
Хаванарының баш саны биче кызы-
рылган, Эртен чылдың бирги чарты-
кы-биле деңсээр, колхозтарда чарты-
к совхозтарда эт бүдүрүшкүнү
33,3 муң тоннага, чуурга 61,8 мил-
лион борбакка көвүздөн.

РСФСР-ниң көдээ ажил-агый алы-
ды айларны дүргүзүңда хөй санын
машиналарын, ийи миллион тонна
ажыр минералдыг чемиччилегелерин
алган.

Демир орук транспорту чүк сөөртү-
р планын тонна-километр талазы-
биле ажыр күүсеткен. РСФСР-ниң
автомобиль транспортуңуң болгаш
чазалгыг оруктарның министрствозунуң
автомобиль транспортуңуң чүк сөөртү-
нүң чүк сөөртүңүң 11 хуу көвүздөн.
Агаар транспортуңуң ажилының хем-
чээли өскөн.

Республикада химия улутпурниң,
кара металлургияга, электростанция-
ларыга күчүлери амылгага кирген,
нефть ажылдап кылдыр, ылаң,
хөмүр даш, машина тууду, чимик бол-
гаш аш-чөм улутпуринче чак бууду-
рулгелер амылгап эгелзөн. 1963
чылдың бирги чартынында күрүне
планын эзуугар үндүрүп берген аш-
чөм хөвирлериниң күсүлениң капитал-
салышкынар 6,1 миллиард рубль
болган азы эртен чылдың бирги
чартыкы-биле деңсээр чөм хуу көвүздөн.

1963 чылдың бирги чартынында
РСФСР-ниң чөмү 700 муң кижиге
көвүздөн болгаш 1963 чылдың
июль 1-де 124 миллион кижиге бол-
ган.

1963 чылдың улус ажил-агый
планының бирги чартык чылда кү-
селдизиниң түнелдери болза, РСФСР-
ниң экономиказы болгаш культуразы
чайлыгы чонка хөгжүп турарын
хөгжүзүп турар. Республиканың
ажылчы чоннары чеде күсүдүр бөш-
кни чылыңгы планын күсүдүр азы
хайышыкынын амылдап турар.
(СЭТА).

«Тыва даг-дугу» комбинаттың тууду хүн бүрү калбарып, бууду-
руге корпустарын болгаш чурттал

Шомбалыг—кур чер

Чингир-ногаан бүрүлдерит мачтар-биле шытыгана белик-белки дагарлыг, шала шат черлерини, чооголар баштарында чөстөк-кат кызыл-айраң апарган турар, калбак-делем кур чер ховуларында тракторларын кайгамчык күштү «кары-раамы» димиреп турар. Ол дээрге, Танды районда «Тийлеге» совхоз-тун кур чери — Шомбалыгнын девискөри-дир. Ногаан, чингиртилен таралар делем ховуда чер-чери-биле чытыла берген. Ол дээрге таражыларын чоргаралды-дыр.

Шомбалыга чаагай, чаа суур тургустува бээр. Ында трактор-хову бригадалары, шала шат черлерини, чаа туртууну турар чыгыш аай хевирлиг чуртталга бажынарынын түдү, ооң халалары хүн келген түдүм-на белип түнүп турар. Бо дээрге кур чере чаа амыдыралдын база бир көргүзү-дүр.

1943 чылда, Чедерге «Тийлеге» колхоз тургустуну келген үедө билин, Шомбалыгта шоолуг-ла тараа тарыбай турган. Чык келген түдүм-на техника көвүдөн, колхоз тургалдынын совхоз организастыгын, ооң күдү улагаткан. Ол болза кур черини улуг совхозу апарганы билдингир.

Тарылта шөдүнү улам-на калбары турары-биле чергелештир, Шомбалыгта чыгыш аай хевирлиг чуртталга бажынарынын сууру тургузары негетини келген. Оон шала кезинде чөстөк-каттыг чога баткан, ийн кылдын куду тараа шөдү, алаанда мал оларарыны, таарымчалыг бөр чартында хаддыларды, диттарылдаг шөдүлү, оң талазында олар-бел-чирлиг хавак калбарып баткан.

Суурун турар чери шала белик-мээр ортулаш.

Бир-ле катап, бо чылдың чазымында тарылта кампаняны чөрүп турган үедө трактористер, чаштыркычылар-биле чугалажып таныштым.

— Эки ажылдарында чогум чүү чүве силерге сонургалдыг болуп турар-дыр?

— Караан шала имирети талыйтыр көрүпкөш, эдөөн бодал-биле тракторист эш Эрес-оол ол айтырыгга мынча деп харымлады:

— Бистер шунту, мынал-ла кымып ажылдаас болза хоржок. Бистин чаагай амыдыралымыс дээр партиза, чызык амык улуг сагыш салып, совхоз бистин өг-бүлөсүзүгүзү 2—3 эрээл чаа чуртталга бажынарынын түдүп берип турар-дыр. Муруну кылдары майгынарга, чывыс барактарга сыншып, таарымча чок байдал-биле чурттап турдувус. Ам 30—40 километр черге чанаттап чорутурун болаас үе келген-дир.

— Бо суурга кандыг туудулар кылдырып планна турар ирги?— деп бистерин бирөөсүзү айтырды.

— Бирги ээлчеге 15 чуртталга бажыны, оон соонда столува, магазин, школа туртууган турар. Бо суурга электри чырын Кызыл хоорай-дан бериптер. Бо чылдың октябрынын төңүзүгө чедир 55 чуртталга бажынарынын түдүп дооскан, амык-ла кырген турар дугайында туудулар хулаңенер. Чуртталга бажынарынын түдүп бүрүн кылдырып турар — деп мындг харым болган.

— Онуңктер, эш-өөрлөр, бодал-даа карурер! Силерини чурттар бажынарынын түдүп берип турда, кым-

га өөрүчүгү эвезил? Ажыл-херекти бүдүрерине кижилерин сагыш-сеткили, илеккейи көдүрүп көөр болган холдарынын сиркери дыдып, шыгана эттери борбайтылай бээр. Бажынарынын фундаментин салып, түдүп чорудуп турда, кижилерин сагыш-хөнгүгө-даа эки болур.

Чечетелген черим, чуртум. Чергелешкен эш-ле өөрүм.

Аас-кежини күзөлдүрер. Ажыл-инке мергешкери — деп, мындыг ирн ирдасаам көөр-дир.

Барык хүнүнү-не эртеги серинде, эртежи ажылдап турар бажынарынын балдызынын шижөөн-даагы кожа сынга чыгыланып, эртеги агаарынын арымы, серини сүргей болуп турда, сагыш-сеткиге таалангыр-дыр. Хамык туудулар бо чылдың доостур жураут.

Кур черини чаа суурунга өгө школа ажытынар. Холдарында сумалар, портфельдер тукулаан бирин-классчылар суурун эздандан өрү, бажынары куду чыгып, школага келип келген бажынарында иргит чечкерттери түстүр, делем, чырык, кылды калган доонун чылды чытталган кластын одурулга салгылап каан партияларга элестир одурулгалдык, бажынарыны айтыкты «А» деп үжүктү бир-ле дугаар өөренип эгелер үеи ам улаас келер. Кур черин тараанын ажаап алыры, тараа сөөктөгү машиналар кылдыгыг шаңче дун-хүн чок шуужуп кирери, дүм-не электри чырынга сайгарыла амык хабнышыккын болуру удатпас.

ОЮН МАРТЫЙ-ООЛ.
«Тийлеге» совхоз.

Кол чүүл—план күүседиринде

Кылдаттын Коммунистг партиянын улуртукчуларынын буруузуудан СЭКП биле ККП-нын аразында болган марылдаалар дугайында Совет Эмилелинин партия организациаларына, бугу коммунистерине СЭКП ТБ-ның ажык чагазын номчоаш, кижги сайгай бээр-дир. Ол марылдаалар моон сонгар улам үргүчү-дөр болза, ажылчын аңгыны, тай-быннык болган социализмин херөөнө улуг хораны чедирер. Иччанга бистин ленинчи Топ Комитетинин Совет Эмилелини бугу партия организациаларына, бугу коммунистерине ажык чагаз бижип, чүвенин шынын илереп турарымыкка шын-дыр.

СЭКП-нин, оон ленинчи Топ Комитетинин ажылчын чоннар-биле харылдаасы ам үеде кажалгымында-лаа артык сыйры болган быжыт. СЭКП-нин Програмазын күүседип, бистин чуртуруска коммунистни тур-

гузарынын херөөнө «Кызыл тудун» туудукулары база илеккейи киржип турарлар. Ажылчын чоннар-ның тайбын, чаагай амыдыралы дээр СЭКП-ниң аң турар бугу хем-чеглеринин шынынын амыдырал бугу көргүзүп турар. ККП-нын улуртукчуларынын талазындан СЭКП-нин иштети, даштыкы политикамын буруу шаап турары шын эвес деп санап тур мен. Акы-дунмалымын ымыг улуг ийн партияларын аразында марылдаалар кымта ажыктыг бооп турары? Ол чүгө империалистерге ажыктыг бооп турар-дыр. Кылдаттын Компартиянын улуртукчулары оңу канчап билбестери?

Бистин күжүвүс — чыгыс эште. Бистин чуртуустун бугу коммунистери, ажылчын чоннары ийн партияларын аразында марылдааларын бодуруузында сонургалдыг. ККП-нын улуртукчулары боданып, шынык, марксист-ленинчи туртуу эгелерлер бооп деп күзөөр-дир бис.

Д. ООРЖАН,
«Кызыл тудун» электриги.

Эки ажаакчылар

«УТКА 25 чылды» совхозтун Ишти-Хем сут-бараан фермазында быза ажаакчылар Чооду Самбу, Татьяна Зотова оларын арга-мергеш-жики чыл буру нежемпил турар. Чооду 302 бызаанын бирөөсүнүн-не дун-хүндө ортумак денизи 450-500 грамм, а Зотоваын 76 бызаанын бирөөсү-ле дун-хүндө 500 ажык граммнын немеп, эки өзүп турар.

«Х Улуг хураа» колхозтун теве кадарчымы Совам Байыр малдын

баш санын естүрер, оон продуктулук чорун белир дээр эки кызыкмы ажаакчыл келген. Ол артында дур-жугалыг кадарчыларын бирөөсү. Бо чылдын төрөзү 20 төвөлериин боданынын малчын бурун алган. Бо үеде кадарчынын төвөзү 140 баш ашкан. Чыл бүрүдө төрөз боданган чыгыс-лаа баш хоравайн келген.

Эртең чазын теве бүрүзүндө 4 кг 800 грамм эки шынарлыг дүктү күрүгөсө саткан.

Д. МОНГУШ,
Улуг-Хем район.

ОМСК, Омсинин дугуй кылыр заводунун чаага-төргөлөр дугую кылыр цегиниң амылданчылары коммунистер Валентина Шевченко биле Любовь Перкина олар боттарынга хүн нормазын 7 некен дугуйларга көзүдөдирин завкомдан дилзирер. Мурунчак дугурулгечилер ол курваларын амыл үезин эң дээр амылдарында тылканар. Дугуй элпектериниң патриот-туг эгелешинин ол болгаш өске-даа цехтерге дөтсөн. Амыл үезин эң не продуктулуг амылдарын, күсели-биле цех чылдыг чартында он-он муң алаң-терге дугуйларын немей алырын болгаш 15 муң рубльди нанам аларын санап берген.

ЧУРУНТА (солгай талазындан): Валентина Дмитриевна Шевченко биле Любовь Гигорьевна Перкина.
Фото В. ЛИПОВСКИЙНИИ.
СЭТА-ның фотохроникасы.

Бир дески ажилдавайн турар

Кайда-ла партия организацианы бодуңу тайыбай-массаалыг, организацины амылдуу бугурулу планнарын чедикшиккин күүседирине улаңдыр таарымчыл тургустун бодуру, мында планын оналгаларын күүседире ай, квартал сайында үргүлүч дески, эки чөрүп турар.

Мындыг байдал бистин республиканын хоочун бугурулуларын бирөөсү Кызылдың алгы заводунда чок бооп турар. Ол бугурулулар партия организацианы (секретары эш Зайцев) бодуңу чон иштине чорудар ажылып бугурулу планын чедикшиккин күүседирине дүштүр тургузуу аң шыдавай турар. Оң уламында завод бугурулу планын бугу көрүзүтүлөр талазы-биле ай сайында бир дески күүсетип турар. Чижээ, леги чылдың бешим чымылын бирги кварталында планын иштине-биле 104 хуу күүседип, бараанын продукция бугурулу үндүрерин бугу асортирмент талазы-биле база күүсеткен хирезинде ийги кварталда темпизин кошкандын, планын бугу көрүзүтүлөр талазы-биле ай сайында күүсетип келген. Иччаарга чартык чыл планын күүседириниң шиттир-лиг айы — лонь айда администрация

Хөй тууйбу дээш

Райдетпур комбинатынын тууйбу бугуру чериниң ажылчынары бо чылдың бирги чартында тууйбу бугуру планын ажып күүсеткен. Тодаргайлаарга, 200 муңдун орнуна 240 муң тууйбуну бугурун. Чехте Донга Сендикан, Хуурак Балчыма ишкан хүнде бүдүн-чартык норманы күүседип турар мурнакчыларын саны өзүп турар.

Мындыг эки түпкөлдөрдүн уламында райдетпур комбинаты чартык чылда бараанын продукция бугуру планын 117 хуу күүсеткен.

М. ДАЛАА,
Шаган-Арыг хоорай.

Райондун «Мурнакчы» колхозунун тууду бригаданында 20 кижя оостартыг эвезо тууйбу бугуру-биле ажылдап киришкен. Эвезо бирги ээлчеге 36 муң эки шынарлыг тууйбу тууду шөдөрине чоруткан. Эвезо Х. Дуулар-оол ооза шыларар, де 1000—1200 тууйбуу хал, нормазындан 400-тү ажырып, бүдүн-чартык норманы кылдыр. Бо ажылда нургулай-ла хем-чегер хаара туттуган. Эштер тууш Саая, Татьяна Кара-сал болза өөреникчилер Чечекчаа Эрес-оол, а Монгуш олар хүнде 4 квадрат метр дөй довракты кызып, ийн норманы күүседип, эки ажылдап турар.

Х. ЧАЙЛАГ-ООЛ,
Шый суур.

«ТИЙЛЕГЕ» совхозтун саанымын Олар Анай-Ном бо-дур. Кур чер совхозунун эң эки сааны чыларынын бирөөсү боорга ол совхозтун дирекцияны эш Анай-Бөктү чурукка тырттырып ал бол-дур силер деп биске сүмөлөн чү-вө. Бо бөдүн ажылчын бодуңу оналшкан ажил-херөө ак-сеткилдиг көрүп, анаа мергешип, хей чүт саарында өскөлөрүн өрөдип турар.

Ондар бо чылдын болган Тыванын малчынарынын Надымынга база киришкен, анаа хей-хей сааны-нылар-биле ужуражып чугаалаш-кан. Ол ужуражышынар оон моон сонгаргы ажылдыг улуг ажыктыг болурун ол билген. Бо чылдың бирги чартында ол бодуңу бажылаптыгнан саар илек бүрүзүндө 660 ажык килограмм сүттү саап алган.

Фото В. ЛУТКОВАУУ.

чери эзөөн хемчеглер алганы-биле чартык чылдың дугурунда нити продукция бугурулу планын арай деп тургаш 103 хуу күүсеткен. Ич-динда-лаа болза заводтун үш кол чериниң иштиден салык кылыр пех планын 99 хуу күүсеткен.

Бо заводтун бугурулу планын ай сайында дески күзөттөмөй тур-варынын кол чылдагалымы болза, бугурулулар партия организацианын кижилер ортуунага партияжи-политиктиг, агитас-массаалыг орга-низацины амылдуу чорудар. Мын-дыктың амылдуу чорударына план күүседип дээр күш-ажыкче со-руу кийр кылгырып турар доондур, планктар, бугурулулар девискө-ринде-даа, чедир иштине-даа чок. Коллективни көргүзүп самбарызын заводтун хереминиң иштине, кыг-даа эскерип көрбөс черде хир-чамда боразы берип турар. Коллективни Хүндүлүл самбарызына май 1-ле чуртун кийрген мурнакчыларын аразында ажылдап шагда-ла үнүп чо-руткан кижилериниң чурту турбушап турар. Коллективте лекциялар, бек-едалар барык болбайн турар. Бугуру-лу хурдалары база-ла ховар бооп тур-ар. Оон туржук, партия келжигү-нениң хурдалары бешин улуг үнү-ктелишкенин чорудуп турар.

Социалистг чарышты удурутп тур-рары мында кончут өрөнгөй. Оон тү-нөзүн чүгө ай сайында үндүрүп тур-ар. Бугурулулар ажылдап турар б-ригадаларын иштиден социалист-тиг чарыштын дөдө хевир болуп коммунистг күш-ажыктын шалып-

О. ШИРАП.

Малчыннарже, хову турлагларыңче

Барыш-Хемчик районун «Большевик» колхозунун Ийгалак кедэ клубунун агиткульбригада малчынарга болгаш хову турлагларына концерттерин көргүзүп, лекция, бек-едаларын кылдып келген. Мындыг үнүшүкүнерин чыл эгезинден бээр 5 катап чорудуп, 32 концерттерин көргүзүп, 37 лекцияларын номчоал.

Бригада чоокта чаа Час-Адыр, Ка-

ра-Дыг малчынарына концертти задал чораван.

СЭКП ТБ-ның июнь Пленумунун материалдарын бажы эш Оттук-оол 3 кезек черге таныштырган.

Агиткульбригада ам Ак-Хем, Берг-Ой, Шыра-Булакта малчынарже баар-ны биле белеткенип турар.

А. ЕВРОП.

Көдөө ажил-агыйда чаа чүүлдер

Минск хоорайда трактор заводун эскерттеринде хүн бүрүдө-ле чурттуу аны-бүрү районнарыче «Беларусь» деп тарылта машиналарын түдүрер демир орук эшелоннары түзүк чок шуужуп турар. Көдөө ажил-агыдын күчүлүг техниказынын шак ол агымын көрүп тура, партиянын VIII съездинин делегаттарына В. И. Ленинни чугааламын кайгамчык күзөлдү кижя чыгарла-ла сактып көөр-дир. Иччи мычан бир чүк муң хире тергиниң чергенин тракторларынын дугайын күзөп-бодуп турган.

А чүгө бо чылдын чурттуу үлө-дүрү үш чүк муң тергиниң чергенин тракторларын бугуруп үндүрер: ич-бирбелги болгаш дугулулук, нити ажылдагыч болгаш тускай дөвөлгө-нениң дээр, ховуңу чок дээр чон күчтөөр болгаш садарга таарымчыл бичекке машиналар болза, надызымын чок дээр бооп оңу! Оларын аразында мүд-мүд бирги чергениң «Беларусьтары» ба-за бар.

«Беларусь» дээр өнөзөгү фами-лия деп чугаалап боур. Мински-жилериниң оң чыл бурунгар үндү-рерин тракторлары база мычар адал-тымын турар. Олар амы үеде база мычар адалтымын турар. Оларын чүгө аттары мыгалдыг—МТЗ—2, МТЗ—5, МТЗ—7. Даштык хевир-биле «салышкыларда» мыгал чок. Иччалда-даа оларын аттарынын агы-агы болганында ужу-ла бар. «Беларусьтары» чаа модель бу-руу эри моделден чазыгытаны-биле мыгалдыг. Эртең чылдарга дөңсөөр, «Беларусь» дыка эскер-ликте болгон. Ам оң кылдып бели-лир апарганы бугу ажылдарын са-наары бешин берге: «Беларусь» де-ки сайырадыг мастер апар-ган, оон казынын чымына турул, аадып өстүрерин удуштуу — кон-структорларын күзөөнн өзүгээр болганы ол.

Сөөлү үеде ол «Минск чурттак-чысы» дегин талазы-биле чүс-чүс килограммарга чыгег бергенин иш-тин ишден. Ол бешин анаа улуг ду-далыг болган. Оң хевирин чараш, көрүштү апарган. Брюссельге бол-ган Бугу-делегей делегациянын кү-рүктүлериниң оңу магадан көрүп турганы таварыла эвес. Бамбурек-тин бугу чүктөрүндө Белгизия

ларга алаарып турар улус чүвө-лүйкө. СЭКП Тыва обкомунун V пленумунун шиттирлерин-биле хол-багыр бистин суурувусту чогуу канчаар деп турар даргалар чүвө бо. «Салбар эргелекчи эш Борисов бо дугайында база буг-даа дивес бол-ган.

Күрүнениң акашын үндүрүп турган оңур чымын, буруну чы-мын-на чагылар кадал, бажынар иштине проводтар шөйүп каан чүвө-дир. Иччаарга сайылганын кажан болурун ужуру бо чылдын база-ла билдинмес.

Сайылганы чогуу кажан болуру? Бо айтырыгмы тодаргай харылап бээрин суурун чурттакчылары не-геп тур бис.

С. САНДАН-ООЛ.

Септелгени дүргөдөдир

Амы үеде школарда кол хай-нымынның ажыл—септелге ажы-лы бооп турар. Илмдг түрүбүзе, Хандайты 11 чыл школазында бо ажыл шүшпөң чөрүп турарын кижя кайгар. Чүгө эргижирөөн печка-ларын бекүлап каан дөрдөн башка, амында дээр кандыг-даа ажыл кыл-дынман.

Өрөдөлдө эгелээринге чедер чан-се-ла ай артык, а школа дирек-тору чүвө бодан турары? «Ажыл-нын күш чедиптеш» деп оң чуга-лап турары чылдак эвес. Школа сеп-

Трактор чүрээң өскерттип тур

Келгилөөн оң ажыл-өртеминиң та-лазы-биле эш-өөрү анаа хей турган-на болгай. Оларын аразында бот-тарынның ызыгурунун талазы-биле чоргаралдыг, эзөө сурагжаан тра-кторлар эвезш өвөс тургулаан. Ил-дыг түрүбө, жориниң «Беларусь-ка» улуг шаңнадыг тымысканы анаа эвөс.

Кол-ла чүвө чүд дээрге, «Бела-русь» бистин механизаторларыны-цын ынакшылын хаара туткан. Олар мындг тракторларын үндүрүлгенин көзүдөдир демир-биле неген кел-тинип болгаш неген-даа турарлар. Кө-дөөнүң хергелени хандыр талазы-биле Белорусиянын машина бу-дурчүдери эвезш эвезти кылдып келген-даа мычаш. Иччалда-даа ажылчын коллективниң чечемейн-диз кызыкмы ажылдаа, заводтун бугурулу шынар аргам кызыгар-лыг бооп турар.

— Шимчедикчилер бугурулуларын тускай дериттинген бугурулу чери-ге дамчыдып берсе аар—деп, тра-ктор кызыкчылары күзөп турганар, мычарда «Беларусь» деп машина-ларын үндүрүлгени ийден артык катап өзөр ийи!

Ол бодалар ылантып инженер са-наашкынары-биле бадикатканын тургулаан. Белорусия улуртугуну командирлерин дегинери чугула. Минскте мотор заводун тургузар дугайында тускай айтышканын алган дооран-на, олар шалычты ту-дүшкүнчө боттарынның шиттинген дээр-дээр кайраан ажылчынары-нын болгаш амык-агыкчыларын чо-руткылар. Чаа завод туудуун ай-тырыларын партиянын хоорай ком-итетинин бөрүзүндү хурдаларына хей катап сайгаргынын тургулаан. Түндөи чүд дээрге, беш чыл хире-де туттуруп ужурулгү заводтун ду-ду ийн чыл болганда белең болу берген!

Шаңдагы тулаа чыткан курут чер болуп Дражия суурда Мински-нин мотор заводу тургустунган. Чи-желеп алмыра, трактор заводунун чартык километр хире ыракта-дыр. Илмдг чөөк, кожа-хезбөө чурттал-кын база-ла таварыла эвөс. Мотор туудукулары кан, шой экидирле-ненин, быжылааларын «изит» цех-териниң грушаам чөөкү үеде болу-нуң одуруунда күчүлүг, чаа-чал корустарын кирип алар деп ту-рары трактор заводундан алыр-ла

болгайлар. Иччанмыже өңүгү металл экидирип кударынын талазы-биле хоорайнын улуртугуну мотор тууду-жулары хандыр алаар-дыр. Ам мында өңүгү металл экидирилгези-ниң цегиниң тууду доостун турар.

Дизель—тракторнуң чүрөө болур. Көдөө механизаторлар «Беларусь-ту» моторунга арай хөөк чок тур-ганар. Шыда талазы-биле оң арай шынар болза дикши сан. Олар-нын күзөли ам ботталып турар: МТЗ-50 деп «Беларусь» бекен аар-күштүгү Д-50 деп дизель-биле дер-титип турар. Ол трактор заводунун кол конструктор квалитетинге тургус-туган.

Мурундагы марна-биле дөңсөөр чаа Д-50 265 килограмм чык дөң-сөөр. Эрги мотор-биле дөңсөөр ол 250 грамм кылар чүдү камалгалыг (эвезш чарыдаар). Бо дээрге хире-нөвө улуг ортуламын берип турар те-хникаын кайгамчык чедикшиккин бо-дур.

Мындыг чаа чүрөтти хүлөп ал-ган, «Беларусь» оңул-чингил шы-наа-шөгө, долдур чүдүргөн прин-цип сөөртүшкөн, мурункузунал ыракта омак манан чорутур. Шол ажылдарына ол улам чедикчилер ажылдагынын турар. Чуртка сура-гжаан хоочун механизаторлар мычар чугаалажып турар бооп-дур. А олар чүвү чугаалап турарын билер улус болгай. Иччинынарына арай ынак эвөс—харам улус.

Минскинин мотор заводу—техни-канын сөөлү чедикшиктериниң ба-рымындаалп тургускан, ылап-ла амы үеде чогуу бугурулулар боур. Ма-шина тургузушкунда бир дугула-гы хемчегчилер шимчеп чорутур кон-вейерин дизельди чымы өлтөрөөр ажылдап турары бо. Бугурулу чө-рүдүганын бодурула-ла чедикчилер механизастаар аргамы илмдг кон-вейер берип турар. База бир чаа чүдү — көдүрүшкүнүгү итири-чи конвейер, автоматчылтыгын дам-чыктымыг бооп турар. Бо тергини дөң тургузулаачу. Белең (инте-лигент) мотор кол конвейерден кижини киржилгези чокка «болу» жү-жүп көөр. Оң-биле чергелештир, ол хостуг шөгөлдө стеллазияче авто-матчылтыгын дамчыдыла-биле баар.

Мотор заводунун цехтеринде ажы-кыламын турар техниктиг чаа чүдү дугайында хейчү чугаалап болур.

В. БЕЛЯЕВ,
СЭТА-ның тускай хоор.

Кино-ла, кино...

Тес-Хем райондун «Тере-Хөл» колхозунун төвөдө Култура ба-жыны чон ортузунга култура-мас-салыг ажылды чогуу негедеге че-дир чорутпайн, ыракта багай тур-гускан. Оң иштети болгаш дашты-кы шимеде, дерилгени кончут бей-лик. Даштында мяштар олуртуп, чаагайжытпаш, дашты бөк-биле шына алдыган. Култура бажыны-ның ишти, дашты шак мыды арты-шевер эвес болура, окта шын эвес.

Анаа чүгө кежээлерде кино үн-дүрери-биле кызыгаралтыгын, култура-массаалыг ажылды чоруда-рып шуут уткан деп чугаалап бо-дур. Бот-тымынгар уран чүдү бө-дүмгери доктаамал ажылдап тур-густунан Кунгуртун суурун чурт-такчылары болгаш колхозчу мал-чынар концерт көрбөйн турар. Бал-кында хей фермалыга бо кы-зын январь айда чыгыс удаа-ла концерт көргүскөн, ол ышкан, Кун-гуртун суурга чүгө бо чылын фев-раль айда колхозтун өтөт-сонгула-дыг хуралын таварымчыл база-ла чыгыс удаа концерт көргүскөн. Оон бээр шуут концерт көргү

